
TIJANA ĐURIČIĆ

Akademija lepih umetnosti u Beogradu, Menadžment u kulturi,
umetnosti i masovnim medijima, Beograd

UDK 316.722(729.1)
316.7(729.1):005.5(497.11)"2009"
78.085.3(729.1)

KUBANSKI TREPTAJ KULTURA RITMOVA

Ritam¹ – laka pokora kosmološkom poretku i neizbežna odanost esencijalnim principima svega bivstvujućeg – prirodno odzvanja u preciznom redu univerzuma i uspostavlja sklad u svakom pojedincu (bat srca, stujanje krvotoka, disanje, rad pojedinih organa). Rađa, prati, diktira i vaskrsava u svakoj pojavi i svemu živom. Ritam je merilo živosti, merno uređen stepen treperenja,² a mnogobrojni ritmički procesi čudesno su sinhronizovani u veličanstvenu poliritmičku celinu koja čini punoću stvorenog.

Otuda ne čudi što je pitanje kulture ritmova ne samo zanimljivo teoretsko razmatranje ili posledica emotivno-strasnih kompleksa³ koji nagone na delovanje (aktivnost koju budi muzika ili društvene pojave što utiču primarno na osećanja), već bazična potreba građana da osete sebe i opipaju puls kulture svog podneblja, ali i kultura udaljenih i različitih naroda. Upravo ispitivanjem i prihvatanjem multikulturalnosti (etničkih, konfesionalnih, umetničkih i drugih razlika), upoznajemo svet, širimo percepciju, zabavljamo se, ali dolazimo i do zaključka da je osnova svega ista – ritmična.

Sa željom da se kulture Trećeg sveta približe domaćoj kulturnoj i široj javnosti; da se izvrši senzitivizacija, animacija i edukacija građana regiona za razumevanje i prihvatanje kulturnih praksi drugih kultura, sredina i podneblja; da se uspostavi kreativni, reflektivni i kritički odnos prema fenomenima globalizacije, posredstvom duha teorije i umetnosti, odnosno edukacije i teorijsko-praktičkog delovanja u okvirima kontra i potkultura “nevidljivih”, siromašnih, nezaposle-

¹ Vodi poreklo od grčke reči *rhythmos* – protok, od stujati, teći.

² Misli se na titraj života, a ne nekog instrumenta.

³ Složenih sadejstava različitih stanja i osećanja.

nih i potlačenih; da se promovišu kulture i institucija civilnog društva Beograda, kao vodećeg kulturnog centra u ovom delu Evrope, i Srbije, te da se duh tolerencije i slobode izražavanja nesputano širi, juna 2009. godine započet je projekat “Kulture ritmova”.

“Bogatstvo saživota sa drugim, udaljenim kulturama, ritualima i običajima svakodnevice, u uslovima sveopšte, a ponajviše medijske globalizacije, svedeno je, uglavnom, na “isporuku” onih kulturnih proizvoda iz tzv. Trećeg sveta, koji su prošli kroz filtere medijsko-tržišne globalizacije: od indijskog Bolivuda, preko japanskih Manga stripova, sve do popularnih latinoameričkih sapunica.”⁴ Projekat “Kulture ritmova” koncipiran je na daleko širokoj osnovi, pre svega na pokušaju ostvarivanja “dodira” međusobno udaljenih kultura. Procesi “dodirivanja” ovih kultura trebalo bi da uspostave kreativna prožimanja “ritmova svakodnevice”, u spektru od plesnih, muzičkih, teatarskih i parateatarskih događanja, literarnih i imagoloških (medijskih) ukrštanja međusobnih uticaja, preko mešanja audio i vizuelnih senzacija, poteklih sa različitih podneblja, u domenu fotografije, filma, instalacija i sl. Takođe, projekat u sve ovo upliće i jednu refleksivno-kritičku dimenziju situiranja u domenu savremene kulture, ispitujući njene kreativne i humanističke granice i mogućnosti.

Tim stručnjaka različitih oblasti i velikog entuzijazma (koordinatorka projekta – Biljana Jokić, organizatori programa – Miroslav Vićentijević i Milena Bjelogrić, supervizori – dr Divna Vuksanović i dr Dragan Čalović, realizatori – Udruženje građana “Mladi grašak” – za umetnost, kulturu, medije i društvena pitanja; Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Studentski kulturni centar, Centar za kulturu Stari grad; NVO “Beosalsa.com”, “Capoeira Angola Center”, “Studentski forum Latinske Amerike”; plesne škole “Casa Latina” i “Tango Natural”) osmišljeno i posvećeno organizuje, prati i izvodi tribinske, plesne i druge programe.

Među nekima od dosada realizovanih programa jesu: celodnevni program “Dan K(ulture)” (obuhvatio je tribinu “Kulture spektakla”, konferenciju za štampu uz snimanje dokumentarnih priloga za emisiju “Atlantis” II programa Radio Beograda, kao i večernju tematsku žurku pod nazivom “Gradovi plešu”; tribinu je moderirala dr Divna Vuksanović, a učestvovali su:

---

⁴ Iz prikaz projekta “Kulture ritmova”.

dr Ratko Božović, dr Dušan Pajin, dr Aleksandra Jovićević, dr Nada Sekulić, dr Dejana Prnjat, dr Tatjana Dadić-Dinulović, dr Dragan Čalović, mr Andrija Dimitrijević, mr Ivana Kronja, mr Biljana Đorović, mr Ana Martinoli, mr Aleksandar Brkić, Dijana Milošević, Zoran Jerković, Nemanja Sonero Dragojlović, Vladislav Šćepanović, Vlatko Ilić i drugi); govorno-muzičko-plesni performans pod nazivom “Kada kažem ’bandoneon’ – zašto misliš na tango?” izveli su muzički trio “FORP” (na programu su bila dela Astora Piazzole /*Astor Piazzolla*/), uz gostovanje plesne škole “Tango Natural” i usmenu prezentaciju Miroslava Vićentijevića; govorne i video prezentacije iz ciklusa “Društvena istorija Brazila iz muzičke perspektive”, koje je priredio Predrag Dragosavac, urednik i novinar na Radio Beogradu 202 (“Samba u Holivudu i rađanje ’Latine’ – fenomen Karmen Mirande”; “Samba i foho”; “Bossanova kao izraz kosmopolitskog senzibiliteta Brazila i novog entuzijazma”); tribinsko-plesni program “Usamljeni šetači – vatreni plesači”, “Vrele noći Latinske Amerike” u okviru Dana evropske kulturne baštine u saradnji sa Prirodnjačkim muzejom; tribinski program: “Lepota kao brend siromašnih – izbori za *Miss of the World*”. Na tribini su govorili dr Ratko Božović i dr Divna Vuksanović, “Latinoameričke telenovele kao kulturni, medijski i imagološki fenomen”, govorile su: dr Maja Volk i mr Katarina Šmakić, “Fantastika i angažman u slikarstvu Fride Kalo”, govorili su: dr Dragan Čalović i Jovana Dudić, “Augusto Boal od Latinske Amerike do Srbije – da li je potlačenima potrebno pozorište?”, govorili su: mr Gorana Petrović i Vlatko Ilić, “Recepcija i kritika Borhesovog književnog dela u Srbiji”. Govorili su mr Vasa Pavković i Nevena Janićijević Matić; govorna i video prezentacija Milene Bjelogrić “Pozicija, uloga i značaj supkulturne klupske latino muzičko-plesne scene u Beogradu”, plesna prezentacija *Capoeira Angola Centra*, sa specijalnim gostom, profesorom kapuere Marquinhom iz Brazila.

Početak druge decenije XXI veka, spomenuti nadahnuti tim “Kulture ritmova” obeležava hladne januarске večeri ležernim, inspirativnim predavanjem Nebojše Atanaskovića (DJ Jazzmate)⁵ o kubanskoj muzici i *Superson*-u.

⁵ <http://www.jazzmate.net/>

Muzika je uvek ogledalo društva, društvenih potreba, nivoa svesti i stepena razvitka jedne civilizacije ili naraoda. Ono što je čini vanvremenskom svakako su komponente koje transcendentiraju i prostor i vreme – ritam, melodija, harmonija, ideja. Specifičnost kubanske muzike u odnosu na drugu vrstu muzike prvenstveno se ogleda u neraskidivoj vezi sa tlom Kube (zemlje koja po svojim energetskim kapacitetima sama budi dodatnu ritmičnost u čoveku); specifične političko-ekonomske oklonosti, kao rezultat ideoloških aspiracija i odrednica, dovode do jedinstvenog sociološkog i religijskog konteksta čiji odraz jasno vidimo i u muzici. Umetnost unutar revolucije DA, protiv NE. Muzika koja podržava revoluciju je potrebna.⁶

Velika kubanska Revolucija (1958) daje mogućnost da sve svi stanovnici zemlje opismene, da prosečan Kubanac govori (sa lošim akcentrom) dva, tri strana jezika i da svoje školovanje otplaćuje obradama polja šećerne trske, da muzičko školovanje bude svima dostupno i da muzičari imaju status profesionalaca u zadrugama, sindikatima (las empresas) sa preciznim mesečnim planovima i fiksnim cenovnicima nastupa u zavisnosti od kategorije (kvalitativna nivelacija).

Revolucija budi svest, koncentriše bogatsvo na mali kružok elite, ali ostale čini ravnopravnim i srećnim.⁷

Kubanska muzika je šarenolik obrazac kombinacije španske (npr. zarzuela), te evropske, danzon⁸ i afri-

⁶ Fidel Kastro se rukovodi iskustvima velikih mislilaca i državnika prošlosti, što se jasno ogleda u diktiranoj nameni i upotrebi muzike. Npr. Platon: "Država je onakva kakva je muzika u njoj."

⁷ Interesantno iskustvo: Nakon bombardovanja Beograda 1999. godine, posetila sam Kubu. Rekaški odakle dolazim pitali su me ili za Josipa Broza Tita ili za trenutno stanje u zemlji (o kome su, na moje veliko iznenađenje, bili veoma dobro obavešteni). Grupa građana, oskudno odevenih (što zbog sparine, što zbog nezavidne ekonomske situacije), nasmejanih i punih razumevanja, na jednom od centralnih trgova Havane, na spomen Srbije reagovala je momentalnim okupljanjem i osmišljavanjem pesme koja je u tekstu sadržala grozote bombardovanja, u ritmu radost a u melodiji veselu poletnost. Strofa se završila: "Život donosi razna iznenađenja ali bitno da se mi zajedno smejemo". Za pojmove osobe koja je po prirodi balkanskog porekla dramski nastrojena, ovo je bilo neverovatna reakcija. Te godine, prosečna plata lekara na Kubi bila je 25 dolara. Njegova porodica je imala mogućnost da jede meso samo dva puta godišnje, a hrana se nije mogla kupiti već se po zaslugi dobijala na tačkice i bonove. Kubanci još uvek nisu smeli da uđu u klubove za strance.

⁸ Danzón je nekada bio zvaničan nacionalni ples Kube. Nastao je kombinacijom Contradanza-e (oblika engleskog porekla koja su doneli francuski kolonizatori 1970-tih) i afričkih ritmova.

čke muzike (ritam) uz inventivna rešenja ostrvskog instrumenarija (guiro,⁹ marakas¹⁰).¹¹ Može se podeliti na: folklornu (duhovni i svetovni oblici, afričkog porekla) i popularanu (sve u rasponu od evropskih obrazaca do čisto kreolskih).¹² Proces “kreolizacije” rađa neke od najpoznatijih svetskih muzičkih i plesnih ”stilova”: konga, rumba, sin, mambo i ča-ča-ča.¹³

Španski koreni *flamenca* (muzika i ples južne Španije), *trove* (narodna muzika pojedinih oblasti), i poezije (*decima* – deseterac – iz koga nastaju *bolero* i *guajira*), obogaćeni su *contradazom* (kontradansom), odn. *danzaom* i *habaneraom* (koje su kao žanrovi nastali na Karibima i u Latinskoj Americi i uticale na stvaralaštvo *Joplin* i *Gottschalka*, i bile veoma popularne širom Evrope i Amerike).

Ovi nacionalni elementi iznedriće *danzon* (prvi je komponovao 1879. Migel Failde /*Miguel Failde*/), koji će uz veštu improvizaciju braće Orestes i Israel Kačo Lopes (*Orestes* i *Israel "Cacho" Lopez*), dovesti do stvaranja ”novog ritma” i kasnije pleasa ča-ča-ča.

Srce onoga što čini kubansku muziku i mami publiku širom sveta jeste moć kojom nadahnjuje na ples, i to jednim posebnim oblikom – *sonom*. Kreolski oblik koji se pojavio krajem 1800-ih mešanjem španskih i afričkih elemenata formirajući temelj svih kubanskih plesnih ritmova.

Strukturu *sona* čine sinkopirani bas (ritmička figura – kraća, duža, kraća – u basu), *montuno* (deo koji se ponavlja i predstavlja ’razgovor’ pevanih deonica) i *clave* (obrazac od pet tonova koji se sviraju na dva štapića pod nazivom *claves*, klaves).

Son je uticao i na reinkarnaciju mamba muzičara Arsenia Rodrigesa, Beba Valdesa, Peres Prada (*Arsenio*

---

⁹ Udarački instrument kome kao rezonator služi izdubljena osušena tikva duguljastog oblika, a zvuk se proizvodi prelaskom drvenog štapića preko izrezbarene površine.

¹⁰ Zvečka loptastog oblika, malih dimenzija, punjena peskom ili pirinčem.

¹¹ Snalažljivi po prirodi, a muzički obdareni, Kubanci se često sredinom dana okupljaju i započinju pesme i plesove. Tipičan primer je podnevna ’povorka’ u Trinidadu, u kojoj dame sa papilotnama i gospoda sa rendalicama ’prave’ magičnu muziku šetajući po centru.

¹² Klasifikacija *Rebeca Mauleon*, sa predavanja održanog januara 1999. u Muzeju muzike i instrumenata u Hvalani, Kuba.

¹³ Pravilna transkripcija sa španskog cha cha cha bi bila éa éa éa.

Rodriguez, Bebo Valdés and Pérez Prado). Prado (zapamćen kao *Mambo King*) je uspešno kombinovao instrumentaciju big-benda i aranžmane koji su mambo učinili svetski poznatim oblikom, a njega prvim latino umetnikom koji je prodavao ploče u milinoskom tiražu.

Mladi intelektualci pokreta *Nueva trova*, 1960-ih, promovišu svoje nove ideološke i društvene svetonazore. Umetnici kao što je Silvio Rodriguez i Pablo Milanés postali su glasnogovornici novog žanra. Šireći svoju poruku izvan granica Kube u mnoge zemlje Latinske Amerike, oni pokušavaju da prekinu lanac političkih korupcija i imperijalizma. Prihvaćen kao *Nueva canción* u Argentini, Čileu, Venecueli, Nikaragvu i El Salvadoru, kubanski pokret *Nueva trova* postao je katalizator mnogih današnjih 'pesnika' Latinske Amerike.

Kubanska plesna muzika biva dramatično izmenjena kasnih 1960-tih fuzijom kubanskog sona i američkog roka, džeza i fanka. Osim električnih instrumenata i svežih ritmova, grupe poput Los Van Van, Irakere, Algo nuevo, Huan Formel (*Juan Formel*) uspostavljaju postulate moderene kubanske muzike, koja će usled ekonomskih i socijalnih promena (muzičari bivaju kategorizovani po klasama i zbog fiksnih plata nemaju potrebu da se nadmeću za tiraž ili hrle komercijalnosti, time dobijajući slobodu, vreme i fleksibilnost pri kreaciji – komponovanju i snimanju albuma) utrti put inovacijama na svetskoj muzičkoj sceni (elektronska muzika, di-džej scena).

Superson je najavio ne samo promene na umetničkom planu Kube, već i one koje će decenijama kasnije nastupiti u ekonomskim sferama. Pozitivne strane izolovanosti iznijansirane do punog potencijala rezultirale su novim muzičkim žanrom i globalnim korakom u širenju svesti.

Sa istom nadom, tim "Kulture ritmova" pristupio je realizaciji svojih programa i dobrom voljom, poznavanjem problema, apelom na veoma 'široku' ciljnu grupu, ali i neverovatnom toplinom, privukao je mnoge poštovalce.

Osim apsolutne tišine, zainteresovanosti i ljubopitljive mimike, publika na skupovima najčešće ima priliku da učestvuje u svakom segmentu predstavljenog. Verovatno je nabolji pokazatelj reakcija – nakon pre-

davanja, publika ostaje na mestima želeći upoznavanje, druženje, zblizavanje.

Pokazalo se da valorizovanje projekta u oblasti kulture u Srbiji daje neverovatan spektar mogućnosti improvizacije, ali sigurno merilo kvaliteta jesu zanimljive, temeljno obrađene teme, zaintrigirana aktivna publika i opšta želja učesnika i građanstva da se projekat, koji bi trebalo da se završi juna 2010, nastavi još angažovanije i dinamičnije. Potreba da se pulsiranje “Kulture ritmova” održi kao praksa urbanog grada, prelazi iz domena želja, obaveza i prosvetiteljskih poriva, u jednu civilnu naviku održavanja higijene budnosti.

LITERATURA:

- Baines A., *The Oxford Companion to Musical Instruments*, Oxford University Press, Nju Jork 1992.
- Carpentier A., *La Música en Cuba*, Fondo de Cultura Económica, Meksiko Siti 1972.
- Crow J., *The Epic of Latin America*, Berkeley: University of California Press, SAD 1992.
- Encyclopedia of Popular music*, Omnibus press, ed. Larkin C., SAD 2007.
- Grove Dictionary of Music.
- Manuel P., *Caribbean Currents: Caribbean Music from Rumba to Reggae*, Temple University Press, Filadelfija 1995.
- Manuel P., *Popular Musics of the Non-Western World*, Oxford University Press, Nju Jork 1988.
- Moore R. D., *Music and Revolution – cultural heritage in social Cuba*, University of California Press, SAD 2006.
- Ortiz F., *Los instrumentos de la musica Afrocubana*, La Habana, Havana 1952.
- Ripoll C., Jose M., *The US and the marxist interpretation od Cuban history*, New Bruswick, Nju Džerzi 1984.
- Roberts J. S., *The Latin Tinge: The Impact of Latin American Music on the United States*, Oxford University Press, Nju Jork 1979.
- Steward S., *Música! The Rhythm of Latin America: Salsa, Rumba, Merengue and More*, Chronicle Books, San Francisco 1999.
- Taruskin R., *The Oxford History of Western Music*, Oxford University Press, 2009.
- Hugh Th., *The Slave Trade*, New York: Simon and Schuster, Nju Jork 1997.